

*Іванова Вікторія Олександрівна
членкиня Європейського інституту права*

Відповідність систем права України та Європейського Союзу

Correspondence of legal systems between Ukraine and the European Union

Європейський Союз (далі – ЄС) загалом налічує різні юрисдикції, які все ж проходять процес уніфікації правових норм під час євроінтеграції. Попри те, що зміна однієї правової системи на іншу є складною політично та економічно, є країни, які розділяють європейські цінності та мають на меті стати членом ЄС.

23 червня 2022 р. лідери 27 країн – членів ЄС ухвалили рішення про надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. Підготовка до такого членства передбачає наближення рівня життя, добробуту та правового захисту українців до таких, як у країнах ЄС, що фактично і є уніфікацією правової системи¹. Зокрема, Європейська Комісія рекомендувала надати Україні статус кандидата за умов вчинення конкретних дій, які включали сім пунктів:

1. Продовжити ухвалювати законодавство, яке стосується порядку відбору суддів до Конституційного Суду України, а також враховуватиме рекомендації Венеційської Комісії у цій сфері.

2. Завершити процедуру перевірки на добросовісність кандидатів у члени Вищої ради правосуддя за допомогою Етичної ради, а також відібрати кандидатів для створення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

3. Сприяти подальшій боротьбі з корупцією, особливо на високому рівні, завдяки більшій кількості розслідувань справ. Завершити призначення нового керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури за допомогою сертифікації переможця конкурсу при відборі на посаду, а також завершити процедуру відбору та призначення нового директора Національного антикорупційного бюро України.

4. Забезпечити відповідність законодавства щодо боротьби з відмиванням коштів зі стандартами Групи з розроблення фінансових заходів з боротьби з відмиванням коштів, а також ухвалити загальний стратегічний план щодо реформування усього правоохоронного сектору України.

5. Запровадити антиолігархічний закон з метою обмеження надмірного впливу олігархів на економіку, політику та громадськість. При цьому необхідно також врахувати висновок Венеційської Комісії щодо цього закону.

¹ Grant EU candidate status to Ukraine and Moldova without delay, MEPs demand. European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220616IPR33216/grant-eu-candidate-status-to-ukraine-and-moldova-without-delay-meps-demand>

6. Ухвалити закон про засоби масової інформації, який узгодить законодавство України з Директивою ЄС у галузі аудіовізуальних медіапослуг та сприятиме створенню незалежного медіарегулятора.

7. Завершити реформу законодавства, яке стосується національних меншин².

Варто відзначити, що Офіс Віцепрем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції також встановив подальші етапи виконання зобов'язань, що пов'язані з уніфікацією правової системи України відповідно до правової системи ЄС. Саме це буде предметом скринінгу Європейської Комісії вже у 2024 р.³

Основним принципом системи права ЄС є його верховенство, відповідно до якого право ЄС переважає над національним. Хоча ця концепція не була одразу офіційно закріплена, Суд ЄС активно її розвивав на основі власного уявлення про те, як має розвиватися новий правовий порядок.

У справі *van Gend en Loos* 1963 р. ст. 25 Договору про заснування Європейської Спільноти конфліктувала з раніше ухваленим нідерландським законом. Основне питання полягало у тому, чи має ст. 25 пряму дію. Суд ЄС вирішив, що Договір є «більш ніж договором, який лише створює взаємні зобов'язання між контрактними державами», оскільки у преамбулі Договору є посилання не тільки на уряди держав, а й на сам народ. Крім того, суд вирішив, що це «підтверджується більш конкретно створенням установ, наділених суверенними правами, виконання яких впливає на держави-члени, а також на їх громадян»⁴. Суд уточнив, що право ЄС «не є лише інструментом міжнародного права, а має пряму дію», оскільки «співтовариство встановлює новий правовий порядок міжнародного права на користь якого держави обмежили свої суверенні права, хоча і в певних межах, суб'єктами якого є не тільки держави-члени, а й їхні громадяни».

Фактично ЄС створив свою власну правову систему, яка стала невід'ємною частиною держав-членів і якої зобов'язані дотримуватися їхні суди. У протилежному ж випадку концепція створення ЄС не мала б сенсу, а положення Договору виглядали б такими, що мають здебільшого рекомендаційний характер та обмежуються взаємовідносинами конкретно між державами, а тому не поширюються на їхній внутрішньо-національний устрій.

Зі свого боку Україна покроково продовжує реформування своєї правової системи з метою забезпечення її відповідності правовій системі ЄС через імплементацію європейського права, більш відомого як *acquis* ЄС. *Acquis* ЄС сформоване у шість тематичних кластерів, що утворюють 35 глав, за імплементацію яких держава отримує певну кількість балів. Тематами кластерів є: основоположні права; внутрішній ринок;

² European Commission. Opinion on the EU membership application by Ukraine. European Commission – European Commission. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_22_3802

³ Офіс Віцепрем'єр міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції. Селфскринінг: Оцінка стану імплементації актів права ЄС. Євроінтеграційний портал. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/17.08.23_self-skrining.pdf

⁴ Договір про заснування Європейської Спільноти (Договір про заснування Європейського економічного співтовариства). Конституційні акти Європейського Союзу. Частина I / упоряд. Г. Друзенко; за заг. ред. Т. Качки. Київ: Юстініан, 2005. С. 512.

⁵ NV Algemene Transport — en Expeditie Onderneming van Gend & Loos v Netherlands Inland Revenue Administration. Judgment of the Court of 5 February 1963. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A61962CJ0026>

конкурентоспроможність та інклюзивне зростання; «зелений» порядок денний і сталий взаємозв'язок; ресурси, сільське господарство та єдність; зовнішні відносини⁶.

Фактично відповідність цих двох систем пов'язана з процесом покрокової зміни (реформи / трансформації) українського законодавства відповідно до європейських стандартів. Нині ми маємо певні відмінності, що унеможливають швидкий вступ України до ЄС, зокрема через те, що наше законодавство повною мірою не відповідає їхнім нормативно-правовим актам, принципам і цінностям, а також у деяких випадках взагалі є неефективним. Євроінтеграційний процес дійсно є складним та амбітним, проте він також є надзвичайно важливим для сталого розвитку українського суспільства, економічної та соціальної складової, для зміцнення наших позицій на міжнародній арені та розвитку України як демократичної держави загалом.

⁶ Діп І. Ю. Основні характеристики «Acquis Communautaire» Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Вип. 78: частина 2. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/56478/1/286637-%d0%a2%d0%b5%d0%ba%d1%81%d1%82%20%d1%81%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%96-661396-1-10-20230830.pdf>